

Rapport 2005:41

Byggnadsarkeologisk undersökning

Från natursten till rosa puts

Slaka kyrka
Slaka socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

Från natursten till rosa puts

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Slaka kyrka	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Murbruksanalys	8
Referenser	10
Tekniska uppgifter	11
Bilaga 1. Murverksdokumentation	12

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

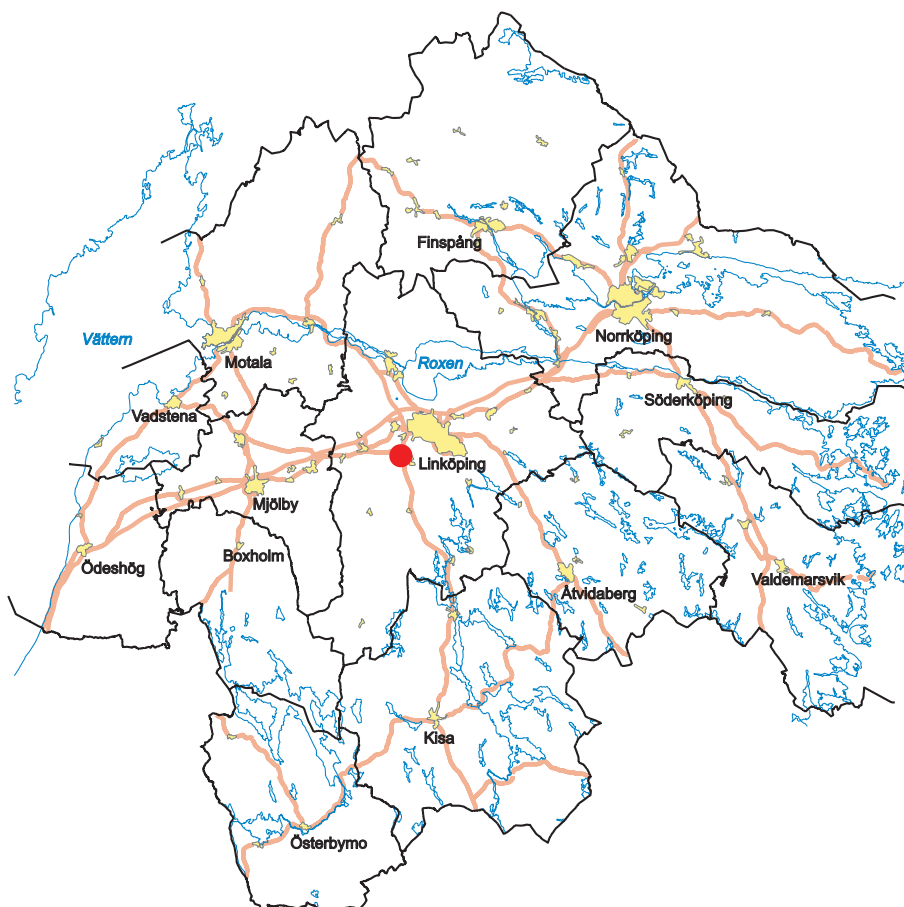
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

Sammanfattning

När Slaka kyrka under 1999 skulle putsas utfördes en begränsad byggnadsarkeologisk undersökning av kyrkans medeltida torn. Fyra medeltida ljudgluggar som i senare tid förändrats eller murats igen dokumenterades. Samtidigt genomfördes en in- och utvändig fotodokumentation samt provtagning av murverkets olika delar. Efter undersökningen markerades två av de ursprungliga ljudgluggarna i putsen.

Sammantaget kan konstateras att den äldsta klockvåningen varit försedd med ljudgluggar i alla fyra väderstreck. Indikationer finns på att åtminstone den norra gluggen breddats. När den andra klockvåningen byggs på sätts två av de äldre ljudgluggarna igen och ersätts av fyra i den nya våningen. Av dessa finns idag två kvar med fönster insatta i öppningarna. I den södra finns en kolonett som delar upp gluggen i två öppningar. När den tredje klockvåningen byggs sätts två av den mellersta våningens ljudgluggar igen.

Ann-Charlott Feldt
antikvarie

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde en byggnadsarkeologisk undersökning i samband med putsning av den tidigare oputsade medeltida delen av tornet på Slaka kyrka. Undersökningen utfördes i augusti 1999 efter ett beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län. Uppdragsgivare var Skeda-Slaka kyrkliga samfällighet som även bekostade undersökningen. Ansvarig för fält- och rapportarbete var undertecknad.

Restaureringen omfattade förutom putsning av tornet även sandblästring av fasaderna, nedknackning av lös ytlig bomputs och cementlagningar, putslagning samt avfärgning med en röd-rosa färgton. Fönster, dörrar, luckor m m målades om med linoljefärg. Tornets frilagda kalkstensmurverk fogkompletterades och cementfogar ersattes med kalkbruk. I samband med hela restaureringsarbetet fungerade länsstyrelsens handläggare Jan Eriksson som antikvarisk kontrollant. Viss dokumentation utfördes av stenexpert Sune Ljungstedt.

Slaka kyrka

Slaka omnämns första gången år 1247 då namnet skrivs slacu. Namnet kan härledas till ett ord för slutning (Lindqvist 1988). Platsens historia går dock betydligt längre tillbaka i tiden. I närområdet finns boplatsslämningar som kan dateras till mesolitisk tid, samt boplatser, stensträngar, gravar och gravfält från järnåldern (Feldt 2005). Cirka 500 m söder om kyrkan finns en domarring som utpekats som platsen för Hanekinds häradsting innan detta flyttades upp till kyrkbacken (RAÄ 69, Hörfors 2005). Strax intill ligger galgbacken (RAÄ 197).

På kyrkogården finns två korsprydda runstenar daterade till 1000-talet (RAÄ 52, Brate 1911; Ög 118 och 121). Ett runstensfragment påträffades 1971 i södra kyrkogårdsmuren. Den typ av runor som fragmentet är ristat med daterar det till 800-talet. Texten har tolkats av Helmer Gustafsson (1971); *...ver lät förfärdiga (?) denna sten ...*. Stenen står uppställd i tornets bottenvåning. (Hörfors 2005, Lindqvist 1988, Nilsson 1971).

Slaka socken hörde under medeltiden till S:t Andreas prebende vid Linköpings domkyrka och kom i och med reformationen att bli prebende för kyrkoherden i Linköping och Linköpings hospital. Åren 1592-1693 var Slaka ett eget pastorat men blev därefter lektorsprebende för det då nyinrättade Linköpings gymnasium. 1861 blev Slaka åter ett eget pastorat och sedan 1919 bildar socknen pastorat tillsammans med grannsocknen Skeda (Lindqvist 1988).

Slaka kyrka uppfördes under 1100-talet. Vid slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet tillkom det

Figur 3. Slaka kyrka sedd från söder.
Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

nuvarande tornet. Enligt en minnestavla i kyrkan blev den förbättrad 1335, välvd 1470, utvidgad 1689 och byggd ånyo 1781. I samband med valvslagningen 1470 revs den romanska kyrkans kor med absid och ersattes med ett rakslutet kor. Under medeltiden tillkom även en sakristia i norr och ett vapenhus i söder (Lindqvist 1988).

År 1781 revs kyrkans kor och långhus medan det medeltida tornet fick stå kvar. De rivna delarna ersattes av nya och kompletterades med en sakristia. Övre delen av tornet har byggts om vid tre tillfällen; 1746, 1775 och senast 1855. Kyrkans spåntak ersattes 1910 med ett tegeltak och kyrkan har tidigare renoverats utvändigt 1938, då den ursprungliga röd-rosa färgen återupptogs, samt 1980 (Lindqvist 1988, Eriksson 1999).

Det medeltida tornet har jämförts med andra torn med liknande konstruktion, med hörnkedjor och bred skråkantsockel, samt de i bottenvåningen tunnvalvda sidonischerna. Torn med liknande utseende finns bl a på S:t Lars kyrka i Linköping, samt i Askeby, Banekind och Bjälbo kyrkor. De brukar kopplas samman med folkungaätten som anses vara dess byggherrar.

Att folkungaätten innehaft jord i Slaka kan anas i en kunglig donation då Erik den läspe och haltes änka drottning Katarina testamenterar gården Slaka till Gudhems kloster (Lindqvist 1988).

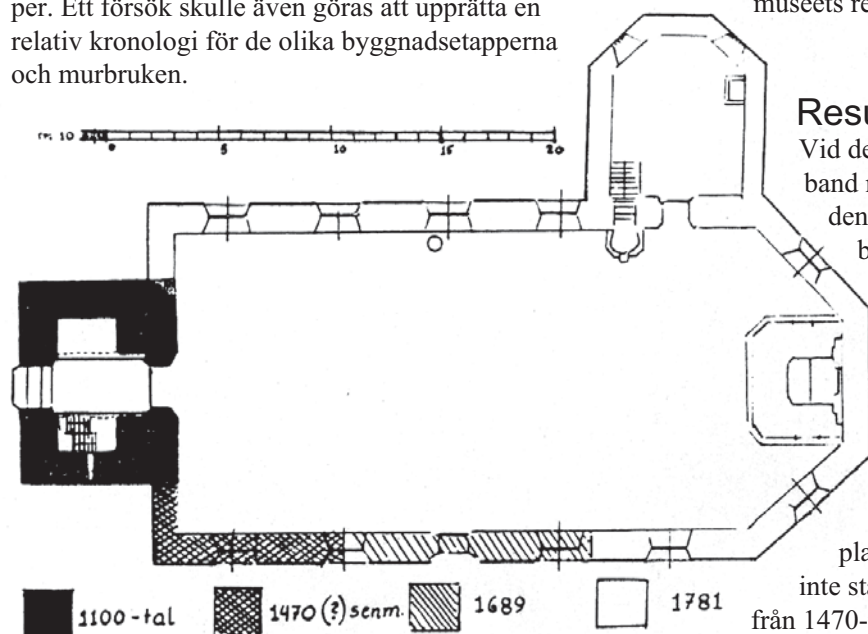
Bland kyrkans inventarier kan nämnas en romansk, smidesbeslagen dörr från 1100-talet som idag fungerar som dörr mellan långhus och sakristia men som sannolikt ursprungligen suttit i kyrkans sydportal. I kyrkan finns även flera medeltida träskulpturer och ett altarskåp som dateras till 1470-talet (Lindqvist 1988).

År 1970 genomfördes uppmätningar av murrester som framkommit i samband med gravgrävning på den nordvästra delen av kyrkogården (Nilsson 1971). På grund av det trånga schaktet var det inte möjligt att avgöra murarnas funktion. De tolkningar som presenterades var att det eventuellt kunde röra sig om en murad grav eller en medeltida avgränsningsmur.

Före den här redovisade restaureringen uppvisade fasaderna ett visst putsnedfall, framför allt på tornets övre del, sannolikt beroende på att det vid den senaste fasadrenoveringen använts en cementhaltig stänkputs ovanpå den gamla kalkputsen. På tornet tycktes cementputsen ha orsakat skador på tegelmurverket.

Syfte

Syftet med den byggnadsarkeologiska undersökningen var att dokumentera de olika byggnadsetapper och konstruktionsdetaljer som var urskiljbara i murverket innan detta skulle döljas av puts. Dessutom skulle en fotodokumentation av tornet genomföras in- och utvändigt samt en provtagning på de olika murbruk som kommit till användning vid skilda byggnadsetapper. Ett försök skulle även göras att upprätta en relativ kronologi för de olika byggnadsetapperna och murbruken.

Figur 4. Plan över Slaka kyrka (efter Lindqvist 1988).

Metod och dokumentation

Restaureringen omfattade sandblästring av fasaderna, nedknackning av lös yttlig bomputs och cementlagningar, putslagning med ett rent kalkbruk, putsning av tornet samt avfärgning av putsen och målning av fönster, dörrar, luckor m m. På tornets frilagda kalkstensmurverk kompletterades skadade fogar och cementfogar ersattes med kalkbruk. Målsättningen var att renoveringsarbetena skulle genomföras med traditionella material och metoder. I samband med hela restaureringsarbetet fungerade länsstyrelsens handläggare Jan Eriksson som antikvarisk kontrollant.

I samband med att restaureringen planerades konstaterade länsstyrelsen att arbetena kunde innebära att en byggnadsarkeologisk undersökning måste genomföras. Denna kom till stånd efter en besiktning utförd i juli 1999 (Eriksson).

Den byggnadsarkeologiska undersökningen omfattade en in- och utvändigt fotodokumentation i svart/vitt och på dia av kyrkans torn. Fotodokumentationen kompletterades med översiktsbilder över hela kyrkan och detaljbilder på utvalda murpartier på tornet. Speciella konstruktionsdetaljer i murverket ritades i skala 1:20.

Provtagning på murbruk från samtliga byggnadsetapper och konstruktionsdetaljer genomfördes. Murbruken har sorterats in i grupper efter utseende och innehåll samt sorterats in i en relativ kronologi. De olika murbruksvarianterna har jämförts med den stora referenssamling av murbruk som finns på Östergötlands länsmuseum. Murbruksproverna förvaras i avvaktan på slutgiltig fyndfördelning på Östergötlands länsmuseum under accessionsnummer ÖLM C4272. Murbruksprover har dessutom valts ut för att ingå i museets referenssamling.

Resultat och tolkning

Vid den besiktning som utfördes i samband med Slaka kyrkas yttre renovering den 7 juli 1999 upprättades en utförlig beskrivning av kyrkan (Eriksson 1999). Vid tillfället pågick fasadrenoveringen och fläckar av murverket var frilagt på själva kyrkan. Eriksson bedömde att murverket i sin helhet, med undantag för tornet, var uppfört 1781. Detta innebär att den befintliga kyrkoberskrivningens planredovisning (Lindqvist 1988) inte stämmer. Där anges att murverk från 1470-talet och 1689 fanns bevarat i kyr-

kans sydvägg. Ingen närmare dokumentation av långhusets murverk utfördes varför inga murbruksprover finns att tillgå som kan verifiera den nya tolkningen.

Långhuset

Långhusets murverk består av återanvänd medeltida kalksten från den medeltida kyrkan, gråsten (varav en del med kvarsittande lavar) samt tegelsten. Tegelutgörs mest av 1700-talstyp men också en del medeltida tegel förekommer. I murverket sitter åtskilliga ganska grova avhuggna ställningsbommar kvar. Dessa har huggits av efter det att kyrkan putsats och därefter putsats över. Originalputsens är av mycket hög kvalitet (Eriksson 1999).

Den rundbågiga sydportalens övre del har vid något tillfälle sänkts ca 10 cm. Dessutom har fönstrens undre del förhöjts ett par dm. Putsen innehåller större träkolsbitar. I skarven mellan den ursprungliga 1700-talsputsen och den senare putsen finns tydliga spår av tegelröd originalfärg. Samma färg återfinns här och var bl a på taklisten. Liknande färg förekommer även före 1781. En röd eller rosa putsfärg syns på tornet i skarven mellan tornmur och 1781 års gavelmur. Ställvis finns spår efter en äldre taktäckning i form av rundade takspån, tjärade med stenkolstjära.

I långhusets murverk finns fyra stenar som sannolikt härstammar från kyrkans gamla sydportal. De är huggna i kalksten och dokumenterades i samband med restaureringen av Sune Ljungstedt. Två stenar finns i sydvästra hörnet och en sten i det nordvästra hörnet. På båda ställena sitter de i anslutning till ankarsluten ca 1 m under takfoten. Ytterligare en sten finns i sakristians nordvästra gavel.

Tornet

Tornet är i huvudsak uppfört i kalksten med inslag av gråsten och enstaka sandstenar. Det har en fasadsockel och tre klockvåningar med ljudgluggar. De nedre tornhöfterna har anslutit till den gamla kyrkans långhustak. Kalkstenen i murverket under höfterna är mer grovhuggen än murverket däröver. Tornet är uppfört i anslutning till en stående stenkyrka och gavelröset efter denna kyrka finns kvar. Det finns en kraftig glipa mellan torn- och långhusmur. Den sträcker sig hela vägen där de båda murverken möts.

Från vinden är gavelns murverk oputsat och fogstrykning saknas vilket kan antyda att murverket murats mot en trägavel. Senare har en vindskida huggits in i tornets murverk, troligen på grund av att det varit problem med vattenläckage i anslutning till tornmuren. Från vinden är själva tornmuren putsad med en följsam tunn svagt rödrosa puts.

Tornets äldsta klockvåning

Den undre klockvåningen har spår efter ljudgluggar i alla fyra väderstreck. Den västra är förstörad och har fått förbli en öppning medan de båda i söder och norr murats igen. Den södra ljudgluggen syns inte alls på utsidan vilket innebär att murverket här plockats ner och återuppmurats i samband med att tornet under medeltiden byggdes på med en ny klockvåning. Den östra ljudgluggen har fått funktion som den öppning genom vilken man tar sig in på den nuvarande långhusvinden.

På norra fasadens utsida finns den äldsta ljudgluggens överstycke kvar i murverket. Det utgörs av en huggen kalkstensskiva med en försänkt rundbåge, ett s k tympanonfält. Själva ljudgluggen är rektangulär med måtten 0,50 x 0,73 m. Kalkstensskivan är något oregelbunden i formen och har måtten 0,76 x 0,52 m. Den försänkta halvcirkeln har en radie på 22 cm och ett djup på ca 4 cm. Gluggen omges av jämna, välhuggna skift av skrād huggen kalksten. Den har satts igen med grovhuggen kalksten med spår av kantslag, av samma typ som återkommer högre upp i tornets murverk.

Figur 5. Den norra ljudgluggen i den första klockvåningen med överstycke. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Det är oklart om den norra ljudgluggen är en del av originalkonstruktionen. På dess vänstra (östra) sida ansluter den mycket väl till det omgivande murverket, medan murverket på den högra (västra) sidan är skadat i samtliga skift. Detta skulle kunna tyda på att den ursprungliga öppningen varit smalare och att man vid ett senare tillfälle breddat öppningen åt höger och i samband därmed satt in kalkstensskivan över öppningen. Det som talar mot detta är att kalkstensskivan ansluter mycket väl till murverket på dess vänstra sida. Tympanonfältet är helt klart anpassat till gluggens fulla bredd.

Tornets andra klockvåning

Även den mellersta klockvåningen anses vara medeltida och den har liksom den äldre haft fyra ljudgluggar. Skillnaden i murverket mellan de båda byggnadsperioderna syns tydligt. Murverket är inte lika enhetligt, utan har skift av mycket varierande tjocklek. Stenmaterialet är inte heller lika välbearbetat som i den undre klockvåningen. I murverket finns även stenar som ger intryck av att vara återanvända. Över denna klockvåning vidtar tegelmurverket för den nuvarande klockvåningen från 1855.

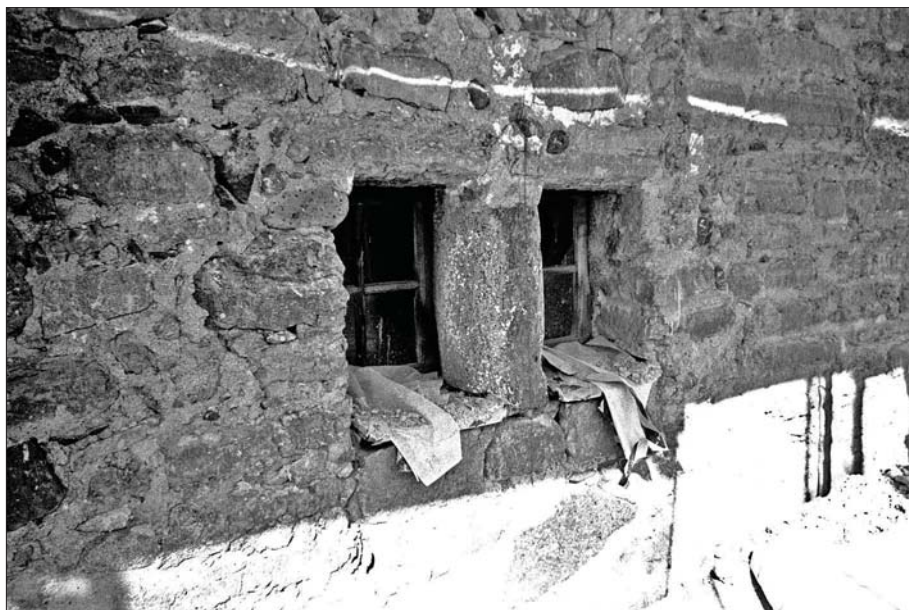
Den östra ljudgluggen är igenmurad. Inget prov togs på igensättningen varför det är osäkert när detta skett. Det måste dock senast ha gjorts när det nya långhuset uppförs 1781. På insidan av den nu igenmurade östra gluggen finns ett överstycke med två rundbågar, huggna i en kalkstensskiva.

Den södra ljudgluggen är idag försedd med två små fönster åtskilda av en kolonett av grovhuggen sandsten med en bas av kalksten. Över gluggen finns

ett kalkstensvalv; en avlastningsbåge avsedd att ta upp murtrycket över fönstret. I gluggens botten har kalkstenar lagts för att minska höjden. En kalkstensskiva med dubbla rundbågar, motsvarande den som finns i den östra igenmurade öppningen på tornets insida, saknas i den södra. Skador på de stenar som bildar gluggens sidor antyder att öppningen breddats vid något tillfälle. De omfattande lagningarna runt gluggen gör det svårt att avgöra hur mycket av den nuvarande konstruktionen som är en del av originalutformningen. Den befintliga gluggen är 0,93 m bred (bilaga 1:1).

Den norra ljudgluggen är idag försedd med ett fönster. Över gluggen finns delar av ett kalkstensvalv, liknande det över den södra gluggen. Gluggen är betydligt smalare än de övriga; endast 0,5 m bred. Den inramas runt om av stående tunna kalkstenshällar som sannolikt är sekundära. Räknas dessa bort får gluggen en bredd på 0,65 m vilket troligen är dess ursprungliga bredd. I smygen, i de inramande kalkstenshällarna, finns spår av järnfästen (bilaga 1:3). Ljudgluggen i väster är igenmurad. Den har satts igen med återanvända kalkstenar. Den högra (södra) sidan av öppningen tycks vara intakt medan den vänstra (norra) uppvisar stenar med kantskador som gör det svårt att avgöra öppningens ursprungliga mått. Den kan inte ha varit bredare än 0,78 m. Längst ner i igensättningen finns spår som antyder att den varit försedd med en underliggare i form av en kalkstenshäll. Det går inte att avgöra huruvida det funnits en avlastningsbåge i murverket över ljudgluggen på samma sätt som på den norra och södra fasaden (bilaga 1:2).

Sammantaget kan konstateras att den äldsta klockvåningen varit försedd med ljudgluggar i alla fyra väderstreck. Indikationer finns på att åtminstone den norra gluggen breddats. När den andra klockvåningen byggs på sätts två av de äldre ljudgluggarna igen och ersätts av fyra i den nya våningen. Av dessa finns idag två kvar med fönster insatta i öppningarna. I den södra finns en kolonett som delar upp gluggen i två öppningar. När den tredje klockvåningen byggs sätts två av den mellersta våningens ljudgluggar igen.

Figur 7. Den södra ljudgluggen i den andra klockvåningen. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Figur 10. Det färdiga resultatet med i putsen rekonstruerade ljudgluggar. Norra, västra och södra fasaderna. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Murbruksanalys

Murbruksprover togs på samtliga murverk och konstruktionsdetaljer på tornets utsida. Dessa prover har analyserats okulärt av undertecknad och jämförts med den referenssamling av murbruk som finns på Östergötlands länsmuseum. Sammanlagt kunde fem olika brukstyper, A-E, särskiljas.

Om murbruken sätts in i en relativ kronologi är bruk A äldst och kan kopplas till tornets första klockvåning. Den följs av bruk B som ingår i den andra klockvåningen. Bruk C och D kan inte rangordnas inbördes i en relativ kronologi men de har båda nyttjats efter att den andra klockvåningen uppförts. Den femte brukstypen, E, uppträder i samband med att den övre klockvåningen byggs.

Närmaste jämförelseobjekt för murbruken från Slaka kyrktorn borde ha varit bruksprover från S:t Lars i Linköping och Askeby kyrka. Från dessa saknas dock väldokumenterade provserier varför prover från Linköpings domkyrka (Feldt 2004) och Linköpings slott (Modén & Feldt 2004) istället i första hand kommit till användning, tillsammans med enstaka prover från andra objekt. Ett problem med jämförelserna är dessutom att det finns få väldaterade murbruksprover från tidig medeltid.

Brukstyp A

Det är ett fast, beige kalkbruk. Kalkpastan är beige och bruket har en varierande färgton från ljus beige till brunt. Huvuddelen av ballastkornen är 2-4 mm, med enstaka större skivformade skiffer- och kalkkorn

på 4-8 mm. Detta murbruk förekommer i murverket på den första klockvåningen, i en igensättning av ett bomhål på södra fasaden på första klockvåningen och under lagningar med bruk C på norra fasaden. Dessutom har ett prov tagits på den äldsta delen av tornets östra fasad från långhusvinden.

Murbruket från tornets äldsta byggnadsetapp påminner närmast om de äldsta murbrukstyperna från Linköpings slott, t ex typ 2A som dateras till 1100-tal. Det har även vissa likheter med bruk från Linköpings domkyrkas romanska kormur som kan dateras till tidigt 1100-tal (Feldt 2004). Murbruket från Slaka är dock mörkare och ojämnare i färgen. Det finns inga likheter med det fåtal murbruksprover som finns från S:t Larskyrkans medeltida långhus. Utifrån det begränsade jämförelsematerialet finns det inget som motsäger den datering till 1100-talets senare del som presenterats av Lindqvist (1988).

Brukstyp B

Det är ett kalkrikt, mjöligt, kalkbruk med beige kalkpasta. Ballastkornen varierar mellan 1-4 mm, med enstaka större korn. I bruket finns beige kalkklumpar som är 2-4 mm stora. Detta murbruk förekommer som originalbruk i murverket på den andra klockvåningen på norra och västra fasaden.

Närmaste jämförelsematerial för murbruk från tornets andra byggnadsetapp finns att söka bland de murbruk från 1200-talets första hälft som ingår i referenssamlingen från Linköpings slott. Likheter finns även med kalkbruk som nyttjats i samband med

ombyggnadsarbeten i domkyrkan under perioden 1250-1296. Från S:t Larskyrkan finns inget lämpligt jämförelsematerial. Kalkbruket från Slaka är dock mörkare i färgen än bruken från domkyrkan och Linköpings slott. Jämförelserna antyder dock att tornets andra byggnadsetapp kom till stånd ganska snart efter den första.

Brukstyp C

Det är ett ljust kalkrikt, något mjöligt, kalkbruk med ljust gul kalkpasta och finkornig ballast. Huvuddelen av ballastkornen är ca 1 mm, med enstaka korn på 2-4 mm. I bruket finns enstaka ca 1 mm stora vita kalkprickar. Detta murbruk förekommer i igensättningar av bomhål på norra och västra fasaden samt i lagningar på norra fasaden.

Bruk C påminner starkt om kalkbruk 10A som kommit till användning på Linköpings slott under 1470-80-talen i samband med att biskop Henrik Tidemansson uppför ringmuren och det sydvästra huset som idag ingår i slottets murverk (Modén & Feldt 2004). Även en bit murbruk påträffad i en grav på domkyrkans kyrkogård har ett likartat utseende (Feldt 2002). Begravningen har skett någon gång under tidsperioden 1280-1480. Det är troligt att bruk C hör hemma i det sena 1400-talet, kanske i samband med de omfattande ombyggnadsarbetena som skedde på 1470-talet.

Brukstyp D

Det är ett ljust kalkrikt, prickigt, bruk med ljust gul kalkpasta och finkornig ballast. Bruket är hårt, fast och något smuligt utan att vara mjöligt. Huvuddelen av ballastkornen är ca 1-2 mm, med enstaka korn på 3-4 mm. I bruket finns rikligt med 1-2 mm stora vita kalkprickar vilket gör att bruket ger ett intensivt prickigt intryck. Detta murbruk förekommer i igensättningar av den äldre ljudgluggen och ett bomhål på norra fasaden samt i lagningar på norra fasaden.

Bruk med den intensivt vitprickiga karaktär som bruk D uppvisar saknas helt bland referenssamlingens medeltida murbruksprover. Närmast påminner det om de murbruk från Vasatid, d v s 1500-talet, som kommit till användning på Linköpings slott. Dessa har dock en annan, vitare, färgton på kalkpasta. Det är rimligt att anta att bruk D hör hemma på 1500-talet eller möjligen senare. En större ombyggnad av kyrkan sker på 1680-talet och det finns inget som motsäger att kalkbruket och därmed renoveringarna hör till de arbetena. Likartade murbruk från 1600-tal och tidigt 1700-tal har påträffats både i Mörnerska gravkoret vid Rystads kyrka (Feldt 2001), i 1600-talsbruk från Vadstena klosterhotell (Feldt 2003) och i en ombyggnad i S:t Larskyrkan som kan dateras till 1736.

Prov nr	Fasad	Beskrivning	Brukstyp
I	N	Originalmurverk 2:a klockvåning	B
II	N	Lagning i murverk 2:a klockvåning	C
III	N	Igensatt bomhål 2:a klockvåning	E
IV	V	Igensatt ljudglugg 2:a klockvåning	E
V	V	Igensatt bomhål 2:a klockvåning	E
VI	V	Originalmurverk 2:a klockvåning	B
VII	S	Under kolonett 2:a klockvåning	E
VIII	N	Lagning i murverk 1:a klockvåning	C
IX	N	Originalmurverk (?) 1:a klockvåning	A
X	N	Igensättning ljudglugg 1:a klockvåning	D
XI	-	Tornets östmur, från långhusvinden	A
XII	S	Igensatt bomhål 1:a klockvåning	A
XIII	N	Igensatt bomhål 1:a klockvåning	C
XIV	V	Igensatt bomhål 1:a klockvåning	C
XV	N	Igensatt bomhål 1:a klockvåning	D
XVI	N	Lagning under KC-bruk 1:a klockvåning	D
XVII	N	Igensatt bomhål 1:a klockvåning	E
XVIII	N	Lagning under KC-bruk 1:a klockvåning	D

Tabell 1. Förteckning över murbruksprover från Slaka kyrktorn.

Brukstyp E

Det är ett hårt och något smuligt, gulbrunt kalkbruk. Bruket påminner om typ D men är något brunare. I bruket finns intensivt vita, 1-2 mm stora kalkprickar. Kalkpastan är gulbrun. Huvuddelen av ballastkornen är 1-3 mm med inslag av enstaka större korn. Detta murbruk förekommer i igensättningar av bomhål på västra och norra fasaden samt under kolonetten i den södra ljudluggen.

Det yngsta murbruket från Slaka kyrka påminner närmast om de murbruk som kom till användning vid olika reparationer på Linköpings slott under 1800-talet. Tre kända ombyggnader finns att välja på från den aktuella tiden; 1746, 1781 och 1855. Vid samtliga har sannolikt tornets murverk kommit att påverkas. 1746 byggs en ny spira på tornet och klockorna flyttas. 1781 revs den medeltida kyrkan och nytt långhus, kor och sakristia uppfördes. Den sistnämnda ombyggnaden 1855 omfattar övre delen av kyrkans torn. En jämförelse med murbruk från långhuset skulle kunna ge en närmare datering av bruket.

Referenser

Brate E. 1911. Östergötlands runinskrifter. *Sveriges Runinskrifter Bd 2*. Stockholm.

Eriksson J. 1999. *Slaka kyrka - besiktning i samband med yttre renovering 6/7 1999*. Skrivelse från Kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen i Östergötlands län. Arkivhandling Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. 2001. *Murfynd vid kyrkväggen*. Antikvarisk kontroll, Rystads kyrkogård, Rystads socken, Linköpings kommun, Östergötland. Rapport 43:2001. Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. 2002. *72 gravar på 29 meter – och kanske en äldre kyrkogårdsgräns*. Arkeologisk förundersökning, domkyrkans kyrkogård, Linköpings stad och kommun, Östergötland. Rapport 33:2002. Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. 2003. *Dolda murar på klosterhotellet*. Byggnadsarkeologisk undersökning, Vadstena klosterhotell, Vadstena stad och kommun, Östergötland. Rapport 108:2003. Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. 2004. *Romanska murar under domkyrkans golv*. Byggnadsarkeologisk undersökning, domkyrkan, Linköpings stad och kommun, Östergötland. Rapport 2004:5. Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. 2005. *En oväntad härd*. Arkeologisk efterundersökning, Häradsjorden 1:1, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötland. Rapport 2005:15. Östergötlands länsmuseum.

Gustafsson H. 1971. Skrivelse angående runstensfynd vid Slaka kyrka 1971-12-27. Arkivhandling Östergötlands länsmuseum.

Hörfors O. 2005. *Slaka kyrkogård*. Kulturhistorisk inventering, Slaka församling, Slaka-Skeda pastorat, Linköpings stift, Östergötlands län. Rapportmanus. Östergötlands länsmuseum.

Lindqvist G. 1988. *Slaka kyrka*. Uddevalla.

Modén E. & Feldt A-C. 2004. *Linköpings slotts nya byggnadshistoria*. Byggnadsarkeologisk undersökning, Linköpings slott, Linköpings stad och kommun, Östergötland. Rapport 2004:35. Östergötlands länsmuseum.

Nilsson C. 1971. Planer över murrester på kyrkogården, Slaka sn, Östergötland. Rapport. Östergötlands länsmuseum topografiska arkiv.

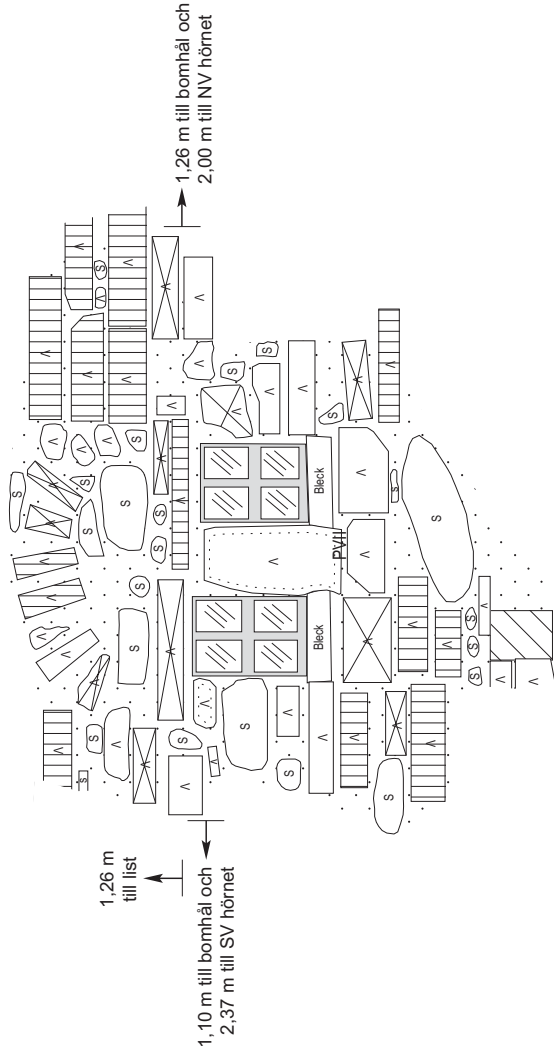
Tekniska uppgifter

Fastighet	Slaka kyrka
Socken	Slaka
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	-
Ekonomiska kartans blad	085 47 (8F 4h Slaka)
Koordinater	X6472050, Y1485400
Koordinatsystem	Rikets
Höjdsystem	Rikets
Typ av undersökning	Byggnadsarkeologisk undersökning
Länsstyrelsens beslut	225-5120-99
Länsstyrelsens handläggare	Jan Eriksson
ÖLM dnr	353/99
Konto nr	6312
Uppdragsgivare	Skeda-Slaka kyrkliga samfällighet
Kostnadsansvarig	Skeda-Slaka kyrkliga samfällighet
Fältarbetsledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	-
Fältarbetstid	1999-08-24
Undersökt yta	ca 400 m ²
Varav intensivt	ca 25 m ²
Fynd	ÖLM C4272 (Murbruksprover)
Foto filmnr	1999 S 31, 1999 S 32, 1999 S 36, 1999 S 37
Analyser	Nej
Grafik	-
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2005:41 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Murverksdokumentation

Ritningarna är förminskade varför skalan är ca 1:30.

Öppning andra våningen

- Bomhåll
- Granit/gnejs
- Kalksten
- Vittrad
- Porig kalksten
- Skrädhuggen
- Avblad
- Murbruk
- Jäm

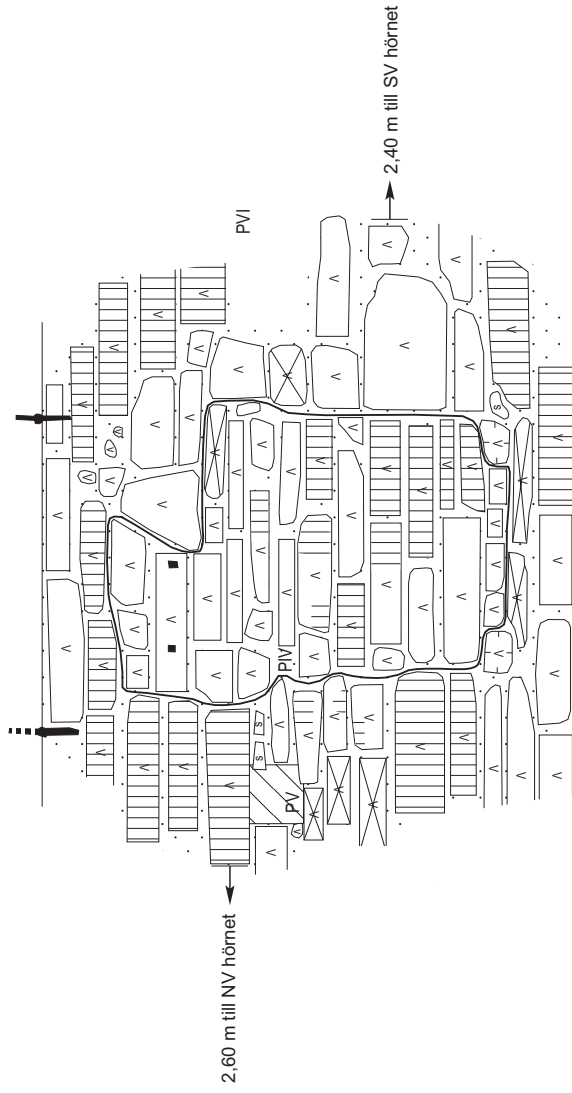
Slaka kyrktorn, södra fasaden
Slaka socken
Linköpings kommun, Ög
Väggritning
Skala 1:20
Dnr 353/99
1999-08-24 Ann-Charlott Feldt
Renritning Lasse Norr

Igensatt öppning andra klockvåningen

Utkragad list

Putsad list

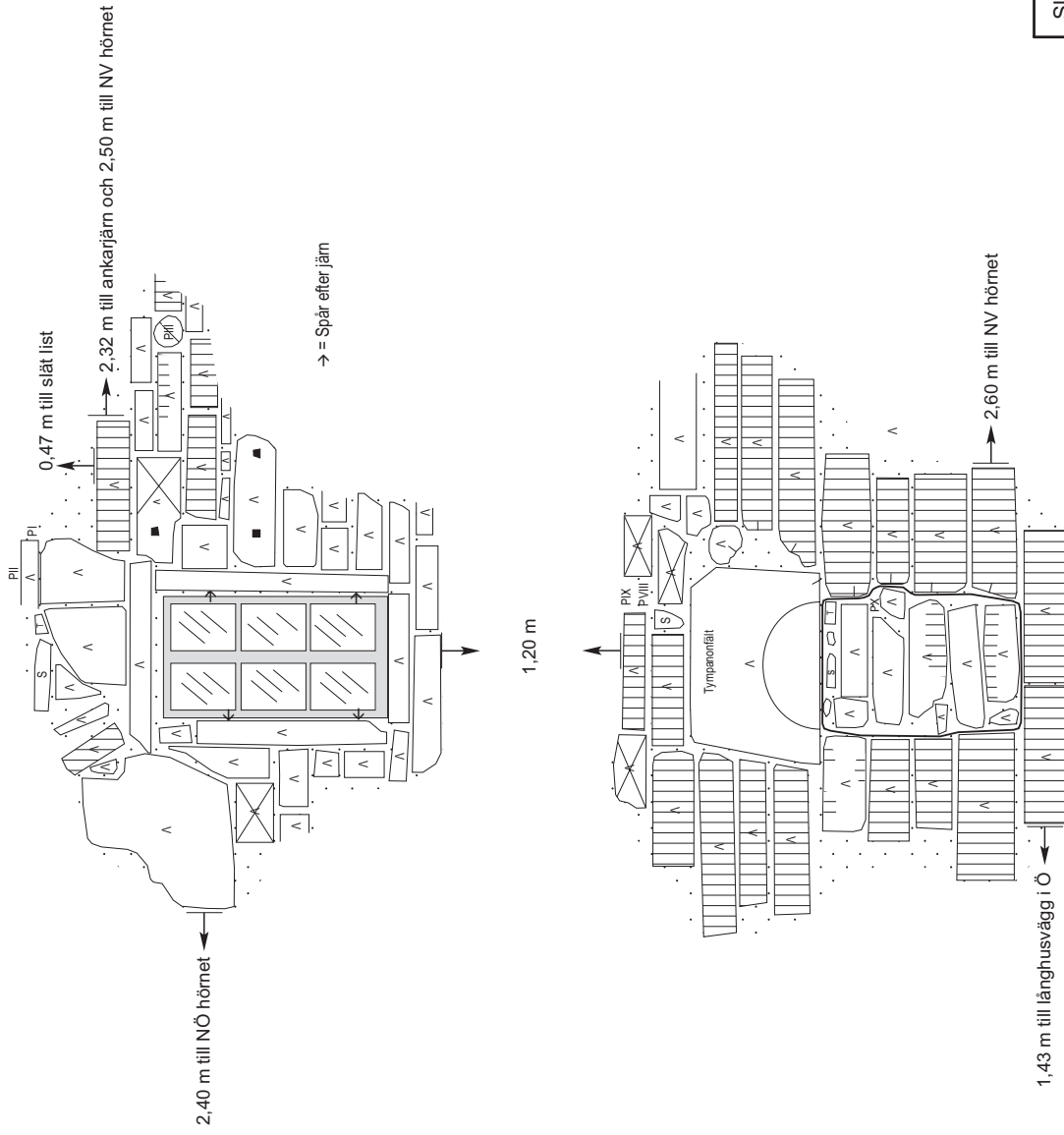

- Bomhåll
- Granit/gnejs
- Kalksten
- Vittrad
- Porig kalksten
- Skrådhuggen
- Avblåd
- Murbruk
- Jäm

Slaka kyrktorn, västra fasaden
Slaka socken
Linköpings kommun, Ög
Väggritning
Skala 1:20
Dnr 353/99
1999-08-24 Ann-Charlott Feldt
Renritning Lasse Norr

Öppningar första och andra klockvåningen

- Bomhål
- Granit/gnejs
- Kalksten
- Vittrad
- Porig kalksten
- Skrädhuggen
- Avblad
- Murbruk
- Järn

Slaka kyrktorn, norra fasaden
 Slaka socken
 Linköpings kommun, Ög
 Väggritning
 Skala 1:20
 Dnr 353/99
 1999-08-24 Ann-Charlott Feldt
 Renritning Lasse Norr

